

Mirosław Wasilewski

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Magdalena Forfa

Instytut Przedsiębiorczości
Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

Opinie właścicieli gospodarstw rolniczych dotyczące sporządzania budżetów przepływów pieniężnych¹

Wstęp

Budżety to plany finansowe, wykorzystywane do wyznaczenia celów działania przedsiębiorstwa oraz koordynowania zakresów odpowiedzialności poszczególnych komórek jednostki gospodarczej. Budżetowanie jest narzędziem do świadomego kształtowania przychodów, kosztów, wpływów, wydatków i innych kategorii ekonomicznych [Kiziukiewicz 2009, s. 262]. Jednym z podstawowych planów finansowych jest budżet środków pieniężnych. W literaturze można znaleźć różne nazwy tego planu finansowego, m.in. budżet przepływów pieniężnych, budżet rachunku przepływów pieniężnych lub budżet gotówkowy².

Według W. Pluty [2003, s. 59], budżet gotówkowy to zestawienie wpływów i wydatków umożliwiający zidentyfikowanie finansowych potrzeb oraz możliwości przedsiębiorstwa w regulowaniu zobowiązań. Zazwyczaj, ze względu na zasadę memoriałową, koszty w przedsiębiorstwie nie są tożsame z wydatkami, zatem warto sporządzać budżety przepływów pieniężnych. Zdaniem M. Wasilewskiego [2006, s. 507], istotne jest sporządzanie, obok tradycyjnego budżetu memoriałowego (wynikowego), również budżetu przepływu gotówki.

Informacje pochodzące z budżetów przepływów pieniężnych mogą być wykorzystywane do zarządzania strumieniami wpływów i wydatków oraz do określenia optymalnego poziomu gotówki. Budżety przepływów pieniężnych są

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

² Niektórzy autorzy podkreślają, że budżet środków pieniężnych nie jest tożsamy z rachunkiem przepływów pieniężnych pro forma [Krysiak 2010, s. 47]. W opracowaniu przyjęto, że budżet przepływów pieniężnych to sprawozdanie z przepływu pieniędzy pro forma.

zatem wykorzystywane do zarządzania płynnością finansową i wypłacalnością podmiotów gospodarczych. Przedsiębiorstwa, które chcą rozwijać się w gospodarce rynkowej, muszą zwracać szczególną uwagę na płynność finansową [Gos 2011, s. 14]. Niejednokrotnie przedsiębiorstwa osiągające dobre wyniki finansowe, ale mające problemy z regulowaniem swoich zobowiązań, upadały. C. Finch [2008, s. 30] przytoczył popularne stwierdzenie, które podkreśla znaczenie środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, że przychody to próżność, zysk to zdrowy rozsądek, a gotówka to rzeczywistość³.

Dzięki budżetom przepływów pieniężnych można uzyskać odpowiedzi na następujące pytania [Krysiak 2010, s. 49]:

- Jakie zdolności posiada przedsiębiorstwo do generowania środków pieniężnych z działalności operacyjnej oraz jakie będzie saldo z tego obszaru przedsiębiorstwa?
- Czy przedsiębiorstwo może regulować krótkoterminowe zobowiązania bez utraty płynności?
- Ile środków pieniężnych przedsiębiorstwo przeznacza na rozwój?

Zdaniem M. Wasilewskiego, zarządzający gospodarstwami rolniczymi powinni sporządzać budżet przepływów pieniężnych. Dochód rolniczy obliczony zgodnie z zasadą memoriałową nie oddaje w pełni sytuacji finansowej gospodarstwa [Wasilewski 2006, s. 507]. Istotne jest, przy sporządzaniu tego budżetu, zwrócenie uwagi na specyfikę branży rolniczej. Działalność gospodarstwa rolniczego jest powiązana z gospodarstwem domowym rolnika. W związku z tym niektórzy autorzy wydzielają, oprócz działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, również działalność prywatną, czyli związaną z wpływami i wydatkami gospodarstwa domowego rolnika [Goraj, Mańko 2007, s. 45; Bieniasz, Gołaś 2007, s. 45].

Należy pamiętać, że sporządzanie budżetów ma sens wówczas, gdy po przyjęciu do realizacji danego planu finansowego jest on w trakcie wykonania kontrolowany. Dzięki temu zarządzający mogą reagować na zmiany w odpowiednim czasie, bez większych negatywnych skutków dla jednostki gospodarczej.

Cel i metody badań

Celem badań jest poznanie opinii rolników, dotyczących sporządzania budżetów przepływów pieniężnych. Zasadnicza uwaga została zwrócona na źródła danych wykorzystywanych przez rolników przy sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków w gospodarstwie. Podjęto próbę zbadania, czy rolnicy przygotowują na początku roku plan wpływów i wydatków na działalności operacyjnej

³ ang. (Revenue is vanity, profit is sanity and cash is reality).

inwestycje, finansowe i prywatne. Zbadano czynniki wpływające na wartość wpływów w gospodarstwie rolniczym oraz na źródła finansowania podstawowych wydatków. Określono częstotliwość sporządzania zestawienia wpływów i wydatków w przekroju działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej. Zbadano świadomość rolników, dotyczącą kontrolowania realizacji budżetu przepływów pieniężnych. Ponadto, poznano opinie rolników na temat badania szczegółowej struktury wpływów i wydatków w podziale na poszczególne obszary działalności gospodarstwa rolniczego, jak również wartości sald przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej.

W celu poznania opinii rolników, dotyczących sporządzania budżetów przepływów pieniężnych, został przeprowadzony wywiad kierowany z wykorzystaniem kwestionariusza. Wywiad przeprowadzono w 2011 roku. Obiekty badawcze to indywidualne gospodarstwa rolnicze uczestniczące w systemie zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (PL FADN⁴) z Regionu Mazowsze i Podlasie, położone na terenie województwa podlaskiego. Średnia reprezentatywność wynosiła 17,3⁵. Gospodarstwa rolnicze do kwestionariusza wywiadu wybrano za pomocą metody doboru kwotowego. Populację podzielono na grupy (warstwy) wyodrębnione według kryterium typu rolniczego⁶ i wielkości ekonomicznej⁷. Dzięki podziałowi populacji na warstwy skład próby jest zbliżony do składu populacji [Francuz, Mackiewicz 2007, s. 91–92].

Do grupowania odpowiedzi rolników wykorzystano następujące kryteria: wartość salda przepływów z działalności operacyjnej (zł), wartość salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego (zł) oraz poziom stanu końcowego gotówki (zł). Dodatkowo, przy każdym kryterium podzielono odpowiedzi rolników z wykorzystaniem metody kwartyli. W skład pierwszej grupy (I) wchodziło 25% gospodarstw o najniższej wartości wybranego kryterium (kwartyl pierwszy). Druga grupa (II) to podwojony kwartyl, który obejmował 50% gospodarstw

⁴ FADN (ang. Farm Accountancy Data Network).

⁵ Jest to iloraz liczby gospodarstw w populacji (796) w stosunku do liczby próby (46).

⁶ Typ rolniczy to kryterium klasyfikacyjne gospodarstw rolniczych w systemie FADN. Jest określany na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM – Standard Gross Margin). Typ rolniczy odzwierciedla system produkcji. Wyróżniamy następujące typy według TF8, tj. uprawy polowe, uprawy ogrodnicze, uprawy trwałe, zwierzęta żywione w systemie wypasowym, zwierzęta ziarnożerne, krowy mleczne, mieszane. Z kolei SGM oblicza się jako różnicę między wartością produkcji danej działalności rolniczej, a kosztami bezpośrednimi w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcji.

⁷ Wielkość ekonomiczna to kryterium klasyfikacyjne używane w systemie FADN. Jest określana na podstawie sumy SGM wszystkich działalności występujących w gospodarstwie. Wielkość ekonomiczna wyrażana jest w europejskich jednostkach wielkości (ESU – European Size Unit, gdzie 1 ESU = 1200 EURO).

o średnim poziomie danego kryterium (kwartył drugi). Trzecia grupa (III) to 25% gospodarstw o najwyższej wartości wybranego kryterium (kwartył trzeci). Rolnicy, odpowiadając na pytania, mieli możliwość wskazania co najmniej jednej odpowiedzi⁸. W tabeli 1 przedstawiono liczbę gospodarstwach oraz kształtowanie się wartości sald wybranych kryteriów w poszczególnych grupach.

Tabela 1

Liczba gospodarstw oraz wartości sald poszczególnych kryteriów

Kryteria grupowania	Kwartył	Wartości sald [zł]	Liczba gospodarstw
Wartość salda przepływów z działalności operacyjnej [zł]	I	<1 934, 336 745>	12
	II	(33 675, 124 797>	22
	III	(124 797, 245 010>	12
Wartość salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego [zł]	I	<-349 680, 13 855>	12
	II	(13 855, 63 693>	22
	III	(63 693, 190 074>	12
Poziom stanu końcowego gotówki [zł]	I	<0, 9 075>	12
	II	(9 075, 34 375>	22
	III	(34 375, 152 900>	12
Razem			46

Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki badań

W tabeli 2 przedstawiono kształtowanie się odpowiedzi dotyczących źródeł danych wykorzystywanych przy sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków w gospodarstwie. W opinii 67,4% rolników, przy sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków w gospodarstwie należy korzystać tylko z raportu indywidualnego gospodarstwa rolniczego. Średnio 19,6% wskazań dotyczyło natomiast tylko prostych zapisów wpływów i wydatków. Należy podkreślić, że 13% zarządzających gospodarstwami wskazała zarówno na raport indywidualny, jak i na proste zapisy wpływów i wydatków.

W miarę wzrostu wartości salda przepływów z działalności operacyjnej odnotowano tendencję malejącą odpowiedzi rolników wskazujących, że przy

⁸ W związku z tym przy opisie wyników badań będzie wykorzystane określenie procent [%], które należy rozumieć jako procent wskazań.

Tabela 2

Źródła danych wykorzystywane przy sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków w gospodarstwie [%]

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania [zł]									\bar{X}
	wartość salda przepływów z dział. operac.			wartość salda przepływów ogółem z gosp. roln.			poziom stanu końcowego gotówki			
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
a) tylko z raportu indywidualnego gospodarstwa rolnego, tj. ze sprawozdania z przepływu pieniędzy	75,0	72,7	50,0	66,7	77,3	50,0	66,7	72,7	58,3	67,4
b) tylko z prostych zapisów wpływów i wydatków	8,3	22,7	25,0	16,7	13,6	33,3	8,3	13,6	41,7	19,6
c) zarówno z raportu indywidualnego, jak i z prostych zapisów wpływów i wydatków	16,7	4,5	25,0	16,7	9,1	16,7	25,0	13,6	0,0	13,0

Źródło: Opracowanie własne.

sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków w gospodarstwie należy korzystać z raportu indywidualnego (z 75,0 do 50,0%). Najwięcej rolników z gospodarstw o średnim poziomie wartości salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego oraz stanu końcowego gotówki wskazało na raport indywidualny jako źródło danych przy przygotowywaniu budżetów gotówkowych w gospodarstwie (odpowiednio 77,3 i 72,7%). Wraz ze wzrostem wartości salda przepływów z działalności operacyjnej i stanu końcowego gotówki zwiększała się liczba wskazań rolników, że proste zapisy wpływów i wydatków służą do konstrukcji budżetu gotówkowego.

W tabeli 3 zaprezentowano opinie rolników dotyczące sporządzania na początku roku planu wpływów i wydatków na działalności operacyjne, inwestycyjne, finansowe i prywatne. Średnio 58,7% zarządzających gospodarstwami rolniczym stwierdziło, że nie przygotowuje planu wpływów i wydatków z poszczególnych rodzajów działalności. Najwięcej rolników (37%) argumentowało tę odpowiedź uzależnieniem działalności gospodarstwa rolniczego od warunków klimatycznych. Znaczna liczba rolników (21,7%) wskazywała także na problemy z ustaleniem wartości pieniądza w czasie.

Średnio 41,3% rolników stwierdziło, że sporządza plan wpływów i wydatków na początku roku na poszczególnych rodzajach działalności (operacyjnej,

Tabela 3

Opinie rolników dotyczące przygotowywania na początku roku planu wpływów i wydatków na działalności operacyjne, inwestycyjne, finansowe i prywatne [%]

Wyszczególnienie	Kryteria grupowania [zł]:									\bar{X}
	wartość salda przepływów z dział. operac.			wartość salda przepływów ogółem z gosp. roln.			poziom stanu końcowego gotówki			
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
1) Tak, przygotowuję plan wpływów i wydatków, ponieważ wykorzystuję to zestawienie do podejmowania decyzji dotyczących:	50,0	45,5	25,0	33,3	50,0	33,3	33,3	50,0	33,3	41,3
a) inwestycji w gosp. roln.	41,7	36,4	16,7	33,3	40,9	16,7	33,3	36,4	25,0	32,6
b) zaciągnięcia kredytu lub pożyczki	0,0	9,1	8,3	0,0	4,5	16,7	0,0	9,1	8,3	6,5
c) rozszerzenia zakresu działalności lub zmiany profilu	8,3	0,0	0,0	0,0	4,5	0,0	0,0	4,5	0,0	2,2
2) Nie przygotowuję planu wpływów i wydatków, ponieważ:	50,0	54,5	75,0	66,7	50,0	66,7	66,7	50,0	66,7	58,7
a) rynek produktów rolniczych jest uzależniony od interwencjonizmu państwa	0,0	0,0	8,3	0,0	4,5	0,0	0,0	0,0	8,3	2,2
b) działalność gosp. roln. uzależniona jest od warunków klimatycznych, które są zmienne i trudno jest przewidzieć np. wysokość plonów	33,3	27,3	58,3	50,0	27,3	41,7	33,3	36,4	41,7	37,0
c) nie potrafię oszacować przyszłej wartości wpływów i wydatków (trudno jest ustalić poziom inflacji i wycenić przyszłą wartość strumieni pieniężnych)	16,7	31,8	8,3	16,7	18,2	33,3	33,3	18,2	16,7	21,7

Źródło: Opracowanie własne.

inwestycyjnej, finansowej i prywatnej). Wynika to z faktu, iż takie zestawienie wykorzystują do podejmowania decyzji dotyczących inwestycji w gospodarstwie rolniczym (średnio 32,6%). Tylko 6,5% rolników sporządza plan wpływów i wydatków z poszczególnych działalności, ponieważ na podstawie tych informacji podejmują decyzje dotyczące zaciągania kredytów lub pożyczek. Średnio najmniej wskazań dotyczyło opinii zarządzających gospodarstwem rolniczym, że sporządzają plan wpływów i wydatków, ponieważ informacje z tego zestawienia są wykorzystywane przy podejmowaniu decyzji o rozszerzeniu zakresu działalności lub zmiany profilu (2,2%).

W miarę wzrostu wartości salda przepływów z działalności operacyjnej malała liczba odpowiedzi rolników, którzy przygotowują plan wpływów i wydatków (z 50 do 25%). Najwięcej rolników odpowiadało, że przygotowuje plan wpływów i wydatków z gospodarstw o średnim poziomie salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego i o przeciętnym poziomie stanu końcowego gotówki. Taka sama tendencja wystąpiła przy wskazaniach rolników, że przygotowują plan wpływów i wydatków, gdy podejmują decyzję o nowych inwestycjach. Średnio 50% rolników z gospodarstw o przeciętnym poziomie salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego i stanu końcowego gotówki stwierdziło, że przygotowywało budżet gotówkowy z wyszczególnionymi działalnościami (operacyjną, inwestycyjną, finansową i prywatną), ponieważ wykorzystywało ten plan do podjęcia decyzji dotyczących inwestycji.

W miarę wzrostu wartości salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego zwiększa się liczba rolników, którzy nie sporządzają budżetu gotówkowego, ponieważ nie potrafią oszacować przyszłej wartości pieniądza. Odwrotną tendencję odnotowano przy kryterium stanu końcowego gotówki. Wraz ze wzrostem stanu końcowego gotówki zwiększa się liczba wskazań rolników, iż nie sporządzają planu wpływów i wydatków, gdyż nie potrafią oszacować przyszłej wartości strumieni pieniężnych.

W tabeli 4 zaprezentowano opinie rolników dotyczące częstotliwości sporządzania planu wpływów i wydatków w poszczególnych rodzajach działalności gospodarstwa rolniczego. Ponadto, przedstawiono również opinie zarządzających gospodarstwami, dotyczące monitoringu wykonania wpływów i wydatków z planem. Spośród rolników, którzy zadeklarowali, że sporządzają budżety gotówkowe, średnio 47,4% przygotowuje plan finansowy raz w roku. Stanowią oni 19,6% wszystkich badanych rolników. Średnio 15,2% zarządzających gospodarstwem stwierdziła, że sporządza plan wpływów i wydatków w zależności od potrzeb. Rolnicy ci stanowili 36,8% zarządzających gospodarstwami i deklarujących sporządzanie budżetów gotówkowych (tab. 3).

Wraz ze wzrostem wartości salda przepływów z działalności operacyjnej oraz poziomu stanu końcowego gotówki odnotowano tendencję malejącą

Tabela 4

Częstotliwość sporządzania planu wpływów i wydatków na działalności operacyjne, inwestycyjne, finansowe i prywatne oraz opinie dotyczące kontroli wykonania [%]

Wyszczególnienie		Kryteria grupowania [zł]									\bar{X}
		wartość salda przepływów z dział. operac.			wartość salda przepływów ogółem z gosp. rolnego			poziom stanu końcowego gotówki			
		I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Częstotliwość sporządzania planu wpływów i wydatków	a) raz w roku	33,3	18,2	8,3	8,3	31,8	8,3	25,0	22,7	8,3	19,6
	b) dwa razy w roku	0,0	9,1	8,3	0,0	4,5	16,7	0,0	9,1	8,3	6,5
	c) w zależności od potrzeb	16,7	18,2	8,3	25,0	13,6	8,3	8,3	18,2	16,7	15,2
Kontrola wykonania wpływów i wydatków z planem	1. Tak, ponieważ:	33,3	45,5	8,3	33,3	40,9	16,7	25,0	45,5	16,7	32,6
	a) mogę sprawdzić, czy osiągam zaplanowane cele prowadzonego gospodarstwa rolnego	0,0	36,4	0,0	25,0	22,7	0,0	16,7	22,7	8,3	17,4
	b) mogę szybciej stwierdzić problemy z regulowaniem zobowiązań	16,7	9,1	0,0	8,3	9,1	8,3	0,0	18,2	0,0	8,7
	c) mogę szybciej stwierdzić problemy z generowaniem gotówki	16,7	0,0	0,0	0,0	9,1	0,0	8,3	4,5	0,0	4,3
	d) mogę szybciej określić efekty zaplanowanych inwestycji, czy też wprowadzonych zmian w zakresie produkcji i świadczonych usług	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	2,2
	2. Nie, ponieważ nie ma na to czasu	16,7	0,0	16,7	0,0	9,1	16,7	8,3	4,5	16,7	8,7

Źródło: Opracowanie własne.

wskazań dotyczących sporządzania jeden raz w roku planu wpływów i wydatków. Najwięcej zarządzających z gospodarstw o średnim poziomie salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego stwierdziło, że budżet gotówkowy sporządzają raz w roku.

Średnio 32,6% rolników dokonywało kontroli wykonania wpływów i wydatków z planem. Stanowią oni 78,9% rolników, którzy zadeklarowali, że sporządzają budżety gotówkowe (tab. 3). Tylko 8,7% rolników nie kontrolowało wykonania wpływów i wydatków z planem. Większość zarządzających monitorowała wykonanie wpływów i wydatków z planem, ponieważ dzięki temu sprawdzali osiągnięcie wyznaczonych celów (średnio 17,4%). Również rolnicy stwierdzili, że dzięki porównywaniu realizacji wpływów i wydatków z planem, mogli szybciej zdiagnozować problemy z regulowaniem zobowiązań (średnio 8,7%), czy też trudności w generowaniu gotówki (4,3%).

Najwięcej rolników z gospodarstw o średnim poziomie wszystkich kryteriów grupowania odpowiadało, że kontroluje wykonanie wpływów i wydatków z planem. Tylko rolnicy z gospodarstw o najwyższym poziomie wybranych kryteriów grupowania odpowiedzieli, że monitorują wykonanie planów z budżetem gotówkowym, ponieważ mogą szybciej określić efekty inwestycji lub wprowadzonych zmian w zakresie produkcji i świadczonych usług.

W tabeli 5 zaprezentowano opinie rolników dotyczące badania szczegółowej struktury wpływów i wydatków poszczególnych obszarów funkcjonowania gospodarstwa oraz wartości sald przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej. Średnio 65,2% rolników badało wartości sald przepływów pieniężnych. Najczęściej wskazywali tę odpowiedź, ponieważ dzięki temu mogli określić obszary działalności, które wymagały zmiany sposobu zarządzania (34,8%) lub ustalić fazę rozwoju gospodarstwa rolniczego (30,4%).

Zarządzający gospodarstwami, którzy nie badali wartości sald przepływów pieniężnych, argumentowali to brakiem potrzeby informacji z ich analizy (28,3%) lub nieposiadaniem zdolności do formułowania na ich podstawie wniosków (6,6%).

Najwięcej rolników z gospodarstw charakteryzujących się średnią wartością salda przepływów pieniężnych, salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego oraz poziomu stanu końcowego gotówki stwierdziło, że bada wartości sald poszczególnych przepływów pieniężnych (72,7%). Wraz ze wzrostem wartości salda przepływów z działalności operacyjnej oraz poziomu stanu końcowego gotówki zwiększała się liczba odpowiedzi rolników, że badają salda przepływów pieniężnych, ponieważ uzyskują informację o fazie rozwoju gospodarstwa rolniczego.

Tabela 5

Badanie przez rolników szczegółowej struktury wpływów i wydatków poszczególnych obszarów gospodarstwa oraz wartości sald przepływów pieniędzy z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej [%]

Wyszczególnienie		Kryteria grupowania [zł]:									\bar{X}
		wartość salda przepływów z dział. operac.			wartość salda przepływów ogółem z gosp. rolnych			poziom stanu końcowego gotówki			
		I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Badanie sald przepływów pieniężnych	1. Tak, ponieważ:	58,3	72,7	58,3	58,3	72,7	58,3	58,3	72,7	58,3	65,2
	a) może odzwierciedlać fazę rozwoju gosp. rolnych	8,3	36,4	41,7	25,0	22,7	50,0	25,0	27,3	41,7	30,4
	b) mogą wyodrębnić obszary działalności gosp. rolnych, które wymagają zmiany zarządzania	50,0	36,4	16,7	33,3	50,0	8,3	33,3	45,5	16,7	34,8
	2. Nie, ponieważ:	41,7	27,3	41,7	41,7	27,3	41,7	41,7	27,3	41,7	34,8
	a) nie potrzebuję informacji z analizy sald poszczególnych działalności gosp. roln.	25,0	27,3	33,3	33,3	22,7	33,3	25,0	27,3	33,3	28,3
	b) nie potrafię sformułować żadnych wniosków z analizy sald poszczególnych działalności gosp. roln.	16,7	0,0	8,3	8,3	4,5	8,3	16,7	0,0	8,3	6,5
Badanie struktury wpływów i wydatków	1. Tak, ponieważ uzyskuję:	91,7	81,8	66,7	75,0	86,4	75,0	91,7	77,3	75,0	74,0
	a) szczegółowe informacje o źródłach gotówki w gospodarstwie	25,0	45,5	33,3	33,3	40,9	33,3	16,7	40,9	50,0	37,0
	b) szczegółowe informacje o kierunkach wydatkowania gotówki	50,0	27,3	25,0	33,3	36,4	25,0	66,7	22,7	16,7	32,6
	c) informacje potrzebne do zaplanowania działalności w przyszłości	16,7	9,1	8,3	8,3	9,1	16,7	8,3	13,6	8,3	10,9
	2. Nie, ponieważ:	8,3	27,3	41,7	33,3	13,6	41,7	8,3	27,3	41,7	26,0
	a) nie potrzebuję tych informacji	8,3	13,6	33,3	33,3	4,5	25,0	8,3	18,2	25,0	17,4
	b) nie potrafię wykorzystać tych informacji do zarządzania gosp. roln., ponieważ nie było szkoleń z tego zakresu	0,0	13,6	0,0	0,0	9,1	8,3	0,0	9,1	8,3	6,5
	c) nie potrafię obliczyć tej struktury	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	2,2

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 6

Czynniki wpływające na wartość wpływów i wydatków w gospodarstwie rolniczym oraz źródła finansowania podstawowych wydatków [%]

Wyszczególnienie		Kryteria grupowania [zł]									\bar{X}
		wartość salda przepływów z dział. operac.			wartość salda przepływów ogółem z gosp. rolnych			poziom stanu końcowego gotówki			
		I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Czynniki wpływające na wartość wpływów i wydatków	a) sezonowość produkcji	58,3	22,7	33,3	16,7	36,4	50,0	33,3	40,9	25,0	34,8
	b) wysokość cen	33,3	81,8	58,3	66,7	63,6	58,3	41,7	68,2	75,0	63,0
	c) polityka regulowania zobowiązań	8,3	4,5	8,3	16,7	4,5	0,0	25,0	0,0	0,0	6,5
	d) polityka udzielania odbiorcom możliwości regulowania należności z odroczonym terminem	0,0	4,5	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	2,2
	e) zarządzanie zapasami, m.in. poprzez minimalizację stanu zapasów	8,3	9,1	0,0	16,7	4,5	0,0	8,3	9,1	0,0	6,5
	f) zbyt duży stan zapasów	0,0	4,5	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	4,5	0,0	2,2
	g) prowadzone intensywne procesy inwestycyjne	0,0	4,5	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	4,5	0,0	2,2
Źródła finansowania podstawowych wydatków	a) wpływami ze sprzedaży produkcji roślinnej, zwierzęcej, usług obcych lub czynszu z dzierżawy	83,3	81,8	58,3	91,7	77,3	58,3	91,7	72,7	66,7	76,1
	b) wpływami z przychodów uzyskanych ze sprzedaży ziemi, budynków, maszyn i urządzeń technicznych, środków transportu	8,3	9,1	0,0	0,0	4,5	16,7	0,0	13,6	0,0	6,5
	c) kredytem długoterminowym	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	2,2
	d) kredytem krótkoterminowym	0,0	4,5	8,3	8,3	4,5	0,0	8,3	0,0	8,3	4,3
	e) pożyczką od rodziny	0,0	4,5	16,7	8,3	4,5	8,3	0,0	4,5	16,7	6,5
	f) pożyczką od znajomych	0,0	4,5	8,3	0,0	4,5	8,3	0,0	4,5	8,3	4,3
	g) dochodami spoza działalności rolniczej	8,3	9,1	0,0	0,0	9,1	8,3	0,0	13,6	0,0	6,5

Źródło: Opracowanie własne.

Średnio 74% rolników stwierdziło, że bada strukturę wpływów i wydatków. Zwolennicy badania struktury wpływów i wydatków argumentują takie działania uzyskiwaniem szczegółowych informacji o źródłach (37%) i kierunkach wydatkowania gotówki (32,6%). Rolnicy również stwierdzili, że dzięki badaniu struktury wpływów i wydatków uzyskują informacje potrzebne do zaplanowania konkretnych działań w przyszłości (10,9%).

Wraz ze wzrostem wartości salda przepływów z działalności operacyjnej i poziomu stanu końcowego gotówki zmniejszała się, ze względu na otrzymywane szczegółowe informacje o kierunkach wydatkowania gotówki, liczba wskazań zwolenników badania struktury wpływów i wydatków. Najwięcej rolników z gospodarstw o średnim poziomie wybranych kryteriów argumentowało potrzebę badania struktury wpływów i wydatków otrzymywaniem informacji o źródłach gotówki (średnio 40,9–45,5%).

Rolnicy, którzy nie badali struktury wpływów i wydatków, najczęściej argumentowali to faktem, iż nie potrzebują takich informacji (17,4%) lub nie potrafią wykorzystać tych danych do zarządzania gospodarstwem rolniczym (6,5%). Rolnicy również nie badają struktury wpływów i wydatków, ponieważ nie potrafią wykonać obliczeń (2,2%).

W miarę wzrostu poziomu wartości salda przepływów z działalności operacyjnej oraz poziomu stanu końcowego gotówki zwiększała się liczba wskazań rolników, że nie badają struktury wpływów i wydatków. Taką samą tendencję odnotowano w przypadku przeciwników badania struktury, ponieważ nie potrzebują tego rodzaju informacji. Zarządzający z gospodarstw o najwyższym poziomie wybranych kryteriów oświadczyli, że nie analizują struktury wpływów i wydatków, ponieważ nie potrafią dokonać obliczeń (średnio 8,3%).

W tabeli 6 przedstawiono opinie rolników dotyczące czynników wpływających na wartość wpływów i wydatków w gospodarstwie rolniczym oraz źródła finansowania podstawowych wydatków. Większość rolników (63%) stwierdziła, że wysokość cen jest jednym z istotnych czynników decydujących o wartości wpływów i wydatków. Znaczna grupa zarządzających gospodarstwami (34,8%) odpowiedziała również, że sezonowość produkcji jest jedną z głównych determinant wpływów i wydatków. Najmniej rolników (średnio 2,2%) wskazało na następujące determinanty wartości wpływów i wydatków w gospodarstwie: polityka udzielania kredytu kupieckiemu odbiorcom, prowadzone intensywne procesy inwestycyjne oraz zbyt duży stan zapasów.

W miarę wzrostu wartości poziomu stanu końcowego gotówki odnotowano tendencję rosnącą liczby odpowiedzi rolników, że wysokość cen to jeden z głównych czynników decydujących o wartości przepływów pieniężnych w gospodarstwie. Odwrotną tendencję odnotowano przy kryterium grupowania, tj. wartość salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego.

W opinii 76,1% rolników wpływy ze sprzedaży produkcji roślinnej, zwierzęcej, usług obcych lub czynszu są jednym z najważniejszych źródeł finansowania podstawowych wydatków w gospodarstwie. Średnio 6,5% zarządzających stwierdziło również, że wpływy z przychodów uzyskiwane ze sprzedaży ziemi, budynków, maszyn i urządzeń technicznych lub zaciągnięta pożyczka od rodziny albo dochody spoza działalności rolniczej stanowią istotne źródło finansowania podstawowych wydatków.

Odnotowano tendencję malejącą wskazań, że wpływy ze sprzedaży produkcji roślinnej, zwierzęcej, usług obcych finansują podstawowe wydatki gospodarstwa. Dla gospodarstw o najwyższym poziomie salda przepływów z działalności operacyjnej oraz stanu końcowego gotówki istotnym źródłem finansowania wydatków były zaciągnięte pożyczki od rodziny (16,6%). Z kolei dla gospodarstw o najwyższym poziomie salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego ważnym źródłem gotówki na sfinansowanie podstawowych wydatków były wpływy z przychodów uzyskanych ze sprzedaży ziemi, budynków, maszyn i urządzeń technicznych.

Wnioski

W opracowaniu przedstawiono opinie rolników, dotyczące sporządzania budżetów przepływów pieniężnych. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Większość rolników przy sporządzaniu zestawienia wpływów i wydatków korzysta z informacji zawartych w raporcie indywidualnym. Rolnicy wykorzystują również proste zapisy wpływów i wydatków.
2. W rolnictwie brak jest tradycji w sporządzaniu planu wpływów i wydatków na początku roku z poszczególnych rodzajów działalności. Informacje z tego zestawienia są wykorzystywane najczęściej do podejmowania decyzji dotyczących inwestycji w gospodarstwach o średniej wartości salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego oraz przeciętnym poziomie stanu końcowego gotówki. Najwięcej rolników sporządza budżety gotówkowe raz w roku. Większość z nich dokonuje kontroli wykonania wpływów i wydatków z planem, dzięki temu może monitorować osiągnięcie wyznaczonych celów. Rolnicy z gospodarstw o średnim poziomie przyjętych kryteriów grupowania zwracali w największym stopniu uwagę na monitorowanie realizacji wpływów i wydatków z planem.
3. Większość rolników badała wartość sald przepływów pieniędzy z działalności operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej i prywatnej oraz strukturę wpływów i wydatków, ponieważ dzięki temu mogli monitorować obszary

funkcjonowania gospodarstw, które wymagają zmiany sposobu zarządzania. Świadomość istotności badania sald przepływów pieniężnych zwiększała się u rolników wraz ze wzrostem wartości salda przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

4. Wysokość cen jest jednym z głównych determinantów wartości wpływów i wydatków w gospodarstwie. Głównym źródłem finansowania podstawowych wydatków gospodarstwa są wpływy ze sprzedaży produkcji roślinnej, zwierzęcej i usług obcych. W gospodarstwach o najwyższym poziomie salda przepływów z działalności operacyjnej oraz stanu końcowego gotówki istotnym źródłem finansowania były zaciągnięte pożyczki od rodziny. Z kolei dla gospodarstw o najwyższym poziomie salda przepływów ogółem z gospodarstwa rolniczego ważnym źródłem gotówki na sfinansowanie podstawowych wydatków były wpływy z przychodów uzyskanych ze sprzedaży ziemi, budynków, maszyn i urządzeń technicznych.

Literatura

- BIENIASZ A., GOŁAŚ Z.: *Płynność finansowa gospodarstw rolnych w aspekcie przepływów pieniężnych i strategii zarządzania kapitałem obrotowym*. Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2007.
- FINCH C.: *A student's guide to International Financial Reporting Standards*. Kaplan Second Edition, Wokingham 2008.
- FRANCUZ P., MACKIEWICZ R.: *Liczby nie wiedzą, skąd pochodzą. Przewodnik po metodologii i statystyce nie tylko dla psychologów*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- GORAJ L., MAŃKO S.: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*. Difin, Warszawa 2009.
- GOS W.: *Rachunek przepływów pieniężnych. Vademecum rachunkowości*. Difin, Warszawa 2011.
- KIZIUKIEWICZ T.: *Rachunkowość zarządcza*. Ekspert, Wrocław 2009.
- KRYSIK M.: *Budżetowanie kosztów i przepływów pieniężnych w jednostkach gospodarczych*. [w:] *Biuletyn Rachunkowości*, nr 4 (100) 2010.
- PLUTA W.: *Planowanie finansowe w przedsiębiorstwie*. PWE, Warszawa 2003.
- WASILEWSKI M.: *Uwarunkowania budżetowania przepływów pieniężnych w gospodarstwach indywidualnych o różnych typach rolniczych*. [w:] *Budżetowanie działalności jednostek gospodarczych, teoria i praktyka*, PTE, Kraków 2006.

Individual Farmers' Opinions on Drawing up Cash Flow Budget

Abstract

The paper presents individual farmers' opinions concerning on creating cash flow budget. Research objectives were individual farms from podlaskie voivodships participating in the FADN (46 farmers). The results of the interview questionnaire indicate that farmers draw up cash flow budget in order to efficient the financial management of farms. Most of the farmers said that they examine the balance of cash flows from operating, investing, financial and private activities.